

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת בהעלותך תשע"א

לשמוח ולא לברוח

קטז, א ד"ה פורענות³. לא כתוב "ויסעו אל ארץ ישראל", אלא "ויסעו מֵהַר ה'", כי עיקר מחשבתם בנסיעה זו היתה להתרחק מֵהַר ה' (רמב"ן במדבר י, לג). לא חשוב לאן נוסעים, לא חשוב לאן נגיע, העיקר לברוח מהר ה', לברוח מבית הספר של עם ישראל⁴. ודאי לא כל ישראל חשו כך, משה ואהרן, אלעזר ואיתמר ועוד צדיקים ודאי נסעו מהר ה' כדי להגיע אל ארץ ישראל, לא כדי לברוח מהר סיני, אבל על כלל ישראל מעידה התורה, שמטרת נסיעתם לא היתה להגיע לארץ ישראל, אלא לברוח מהר סיני, "כתינוק היוצא מבית הספר שבורח לו והולך לו... לפי שלמדו הרבה תורה בסיני" (תוס' שבת שם). משה רבינו בא כל יום עם "חומרות" חדשות. פה הוא אומר שבשבת אסור לעבוד, ופה הוא אומר שבשמיטה אסור לעבוד, ופה הוא אומר שבפסח אסור לאכול חמץ, ושם הוא אומר שביום הכפורים אסור לאכול בכלל... כל יום "חומרות" חדשות! כמה עוד אפשר? ... לכן הם רוצים לברוח מהר סיני, כדי שמשה לא יביא עוד חומרות! ... "נסעו מֵהַר ה' דרך שלשת ימים [ביום אחד!], כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו" (שם). [ואולי דרשו כן גם מן הכתיב: "ויסעו מֵהַר", אל תקרי "מֵהַר" אלא "מֵהַר", שנסעו במהירות, כדי לברוח מהר סיני⁵].

מה התועלת להפסיק בין פורענות לפורענות?

כפי שהזכרנו, כדי להפסיק בין הפורענות של "ויסעו מֵהַר ה'", לפורענות של "ויסעו מֵהַר ה'", כתבה התורה את פרשת "ויסעו מֵהַר ה'" בין שתי הפורענויות הללו, כדי להפסיק ביניהן.

ויש לשאול: לשם מה נחוצה ההפרדה הזו? איזו תועלת יש בה? ובכלל, הרי מיד אחרי הפורענות של המתאוננים מופיעה פורענות נוספת - "וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תְּאֵנָה, וַיִּשְׁבּוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וכו' (במדבר יא, ד), ושם התורה לא הפסיקה בין הפורענויות, מדוע זה?

נראה לבאר כך: הרי כלפי חוץ, מי שאינו יודע שבלבם של ישראל היתה בחינה של "תינוק הבורח מבית הספר", היה יכול לחשוב שישראל נוסעים במהירות מהר סיני כדי להגיע לארץ ישראל. אמנם הקב"ה ידע מה שבלבם, אבל כלפי חוץ נראה כאילו אהבת ארץ ישראל יש כאן. ישראל ממחרים לנסוע כדי להגיע במהירות לארץ ישראל, הארץ "שֶׁכָּל העליונים והתחתונים תשוקתם אליה" (לשון הגר"א ז"ל בתחילת אגרתו).

ויסעו מֵהַר ה' - כתינוק הבורח מבית הספר
פרשת "ויסעו מֵהַר ה'" המופיעה בפרשתנו, כתובה בתורה כשהיא מוקפת בפתי נוינין הפוכות. נ' הפוכה לפני, ונ' הפוכה לאחריה¹. מה מסמנות הנונין הפוכות הללו? יש על כך דעות שונות בחז"ל. אבל לפי דעה אחת, הטעם לזה הוא, כדי להורות שלא כאן היה צריך להיות מקומה של פרשה זו (שבת קטז, א), אלא למעלה, בפרשת במדבר, בסמוך לפרשת "וַיִּסַּע אֱהֱל מוֹעֵד מִחֵנֶה הַלְלוּם בְּחוֹךְ הַמִּחֲנֶה" (במדבר ב, יז)². מדוע אפוא נכתבה פרשה זו כאן, ולא במקום המתאים לה? - אומרים חז"ל, "כדי להפסיק בין פורענות לפורענות" (שבת שם; רש"י במדבר י, לה).

מה הן שתי הפורענויות שפרשת "ויסעו מֵהַר ה'" באה להפסיק ביניהן? - פורענות אחת מפורשת בכתוב: "ויסעו מֵהַר ה' כְּמִתְאַנְנִים כֶּעַבְדֵי אֱפֹ, וְתִבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וְתֹאכַל בְּקִצָּה הַמִּחֲנֶה" (במדבר יא, א). אלא שזוהי הפורענות השנייה, הכתובה לאחר פרשת "ויסעו מֵהַר ה'". ומהי הפורענות הראשונה? הרי כתובה פורענות נוספת, לפני פרשת "ויסעו מֵהַר ה'": "אומרת הגמרא: "ויסעו מֵהַר ה' דְּרַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים" (שם י, לג), "שסרו מאחרי ה'" (שבת שם). זוהי הפורענות הראשונה, הכתובה לפני פרשת "ויסעו מֵהַר ה'".

וצריך להבין: למה נחשבת נסיעה זו של בני ישראל מהר סיני, כאילו "סרו מאחרי ה'"? הרי כל נסיעה שנסעו ישראל במדבר היתה על פי ה', כפי שמפורש בפרשתנו: "על פי ה' יסעו בני ישראל, ועל פי ה' יחנו" (במדבר ט, יח). ובפרט נסיעה זו מהר סיני, אחרי חנייה של כמעט שנה למרגלות ההר (עי' רש"י שם י, יא), הרי מפורש בכתוב שהיתה על פי ה', כפי שאומר משה בפרשת דברים: "ה' אֶלְקֵינוּ דִּבְרָךְ אֱלֵינוּ בְּחֵרֵב לְאֹמֶר, רַב לָכֶם שָׁבַת בְּהַר הַזֶּה. פָּנוּ וְסַעו לָכֶם, וּבֵאוּ הַר הָאֲמֹרִי וְאֶל כָּל שְׁכֵנֵינוּ" (דברים א, ו-ז). בנוסף לכך, הרי מטרת נסיעה זו היא להגיע אל ארץ ישראל, "אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֲתוֹן לָכֶם" (במדבר י, כט) - כפי שאומר משה לחתנו לפני הנסיעה. מהי אפוא הטענה על בני ישראל, על כך שנסעו מֵהַר ה' אל ארץ ישראל?

התשובה היא, שהחסרון לא היה בעצם הנסיעה של בני ישראל מֵהַר ה', אלא בכוונת הלב של ישראל בנסיעה זו. אמנם היזמה לנסיעה היא של ה', והנסיעה היא לארץ ישראל, אבל היחס הנפשי של ישראל לנסיעה זו היה "כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו" (תוס' שבת

באותו זמן, שהרי כך נברא האדם, הוא מוכרח לישון, לאכול, ולעסוק לפרנסתו. אבל לעשות עבירות הרי איננו מוכרח; ועל כן, כשעושה עבירות, יתבעו ממנו גם על תורה ומצוות שביטל באותו זמן שהיה עסוק בעבירה⁶. על זה אין שום תירוץ, למה לא למדת במקום לדבר לשון הרע, או לעסוק בעבירה אחרת.

אבל יש גם פירוש אחר שאומרים בשם הגר"א, והוא הנוגע לענינו. לפי פירוש זה, "דין" הוא מצד עצם הדבר, האם נהגת כדין או לא - כגון: האם קנית לולב כשר, או קנית לולב פסול - ו"חשבון" הוא כיצד מתאים המעשה שעשית עם שאר המעשים שלך. למשל: אדם קמצן, שלכל דבר מוציא את כספו בקושי רב, אם גם לארבעת המינים או לתפילין לא הוציא כסף רב ולא קנה את המהודר ביותר, הרי שזה הטבע שלו, ואין לדון אותו על זה כל כך. אבל אדם שהוא בזבזן מטבעו, ורק כשמגיע לקנות לולב הוא מקמץ בממונו, איתו יש כבר "חשבון": הרי על דברים אחרים פזרת כסף רב, וא"כ למה דווקא ללולב ולציצית ולתפילין לא נהגת באותה פזרנות? הרי זה לא מתאים עם המעשים שלך עצמך!

כמו כן, מי שבכניסת שבת נוהג על פי הגר"א (לגבי זמן כניסת השבת), וגם במוצאי שבת נוהג על פי הגר"א - אולי בשמים פוסקים כשיטת כרבינו תם, ויצטרך לתת את הדין, למה לא חשש לשיטת רבינו תם. ואולם, מצד ה"חשבון", לא תהיה טענה על היהודי הזה. הוא הלך בשיטת הגר"א בעקביות. קבל שבת מוקדם, וגם יצא מהשבת מוקדם. וכן יהודי אחר שנוהג כרבינו תם, גם יצא מן השבת מאוחר וגם קבל שבת מאוחר, אולי בשמים לא פוסקים כרבינו תם, אבל מצד החשבון אין עליו טענה. אבל אדם שבכניסת השבת נוהג כרבינו תם, וביציאת השבת נוהג כהגר"א - מישוהו שאל אותי פעם אם יכול לעשות כך! ... - על זה כבר יבואו איתו "חשבון". אמנם גם מצד ה"דין" לבדו הוא מחלל שבת גמור, אבל חוץ מזה יבואו איתו גם "חשבון".

דוגמא נוספת: מי שסובר שדינא ד"מלכות הציונית" אינו דינא, יכול להיות שהוא צודק בדין, ויכול להיות שהוא לא צודק בדין. על זה יבואו איתו בדין בבית דין של מעלה. אבל אם אדם מצד אחד חוגג את ה' אייר, ומצד שני עובר פה ושם על חוקי המדינה, אז יבואו איתו "חשבון": ממה נפשך! אם אתה חושב שהמדינה כל כך טובה, למה לא שמרת על חוקי המדינה? ואם אתה חושב שהיא לא טובה, למה חגגת את ה' באייר? ... אדם צריך אפוא להזהר, שלא תהיה סתירה במעשיו, כדי שלפחות ב"חשבון" לא יהיו עליו טענות. רואים הרבה פעמים אנשים, שמצד אחד המדינה אצלם היא חזות הכל, אבל כשזה נוגע להם - מותר לעבור על חוקי המדינה. זה לא הגון! החשבון אינו חשבון. הדין - אינני יודע אם הוא כך או אחרת. אבל החשבון בודאי אינו חשבון. [אולי מן הענין להזכיר כאן, מה שנשאלתי כמה פעמים,

מצד שני, גם הטענה של "יְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְנִים" לכשעצמה אינה חזקה כל כך. הולכים שלשה ימים רצופים במהירות, זוהי באמת סיבה טובה להתעייף. נכון, זה לא כ"כ בסדר להתלונן כפי שהתלוננו (עי' רש"י במדבר יא, א ד"ה רע באוני ה'), אבל התביעה על כך אינה חזקה כל כך, שהרי "אין אדם נתפס בשעת צערו" (כ"ב טז, ב), "להתחייב על שהוא מדבר קשה מחמת צער ויסורי"ן" (רש"י שם).

ואולם מצירוף שתי הפרשיות יחד, עולה תביעה חזקה. אם באמת אתה נוסע מהר סיני כי אתה כל כך שואף לארץ ישראל, מה אתה מתלונן על עיפות? תלונה זו מוכיחה, שהנסיעה המהירה שלך איננה בגלל חיבת הארץ. אם היית נוסע בגלל חיבת הארץ, היית אומר: אדרבא, שה' "יריץ" אותנו כמה שיותר מהר, ובלבד שנגיע כבר לארץ ישראל. אבל אם כל הנסיעה היא רק כדי לברוח מהר סיני, הרי שברגע שנסעת מהר סיני והגעת לתחנה הבאה, כבר לא דחוף יותר לנסוע, ואפשר להתלונן שלא רוצים למהר. אפשר לחנות כאן.

ועל כן, כדי למעט בגנותם של ישראל, נכתבה פרשת "יְהִי כְּנִסְעֵךְ" בין שתי הפורענויות, כדי שהגנאי לא יהיה ניכר ובלוט כל כך מן הכתוב. שהרי כפי שהסברנו, עיקר הגנאי עולה מצירוף שתי הפרשיות יחד, ועל כן הפריד הקב"ה בין שתי הפרשות, כדי למעט בגנותם של ישראל, שלא תבלוט כל כך הסתירה בין ההליכה המהירה מסיני לבין פרשת המתאוננים.

מסיבה זו, לא הפסיקה התורה גם בין פרשת המתאוננים לפרשת קברות התאוה. שכן שתי פורעניות אלו נפרדות הן, ואין קשר ביניהן. אבל כאן, פורענות אחת מחדדת את השניה, כי ממה נפשך: אם השאיפה שלך לא"י כ"כ גדולה, למה אתה מתלונן על מהירות ההליכה. ואם השאיפה לא כ"כ גדולה, למה אתה שמח כ"כ ללכת מהר ה'. לכן כאן צריך הפסק בין שתי הפורענויות, לא לקרוא אותן בנשימה אחת, כדי שלא תהיה טענה כ"כ חזקה על ישראל. כך אולי הפשט בגמרא.

מהו דין ומהו חשבון?

בכלל, ראוי לאדם להזהר שלא תהיה סתירה במעשיו. המשנה אומרת: "דע... לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון" (אבות פ"ג מ"א). מהו "דין" ומהו "חשבון"? למה לא אמרו בקצרה, "דע לפני מי אתה עתיד ליתן את הדין", או "לפני מי אתה עתיד ליתן חשבון"? שני פירושים יש בזה מהגר"א ז"ל. פירוש אחד הוא זה: "דין" הוא על עצם העבירה, ו"חשבון" הוא על מצוות שיכולתי לעשות באותו זמן ולא עשיתי, או תורה שיכולתי ללמוד באותו זמן ולא למדתי (וכן פירש הגר"ח מולוז'ין בפירושו למסכת אבות שם). כי בשלמא כשאדם מבטל תורה בגלל שעסק בשינה, או באכילה, או בפרנסה, אין באים אליו בתביעה על מצוות שלא עשה

ישראל. אם מקלקלים את המטרה של ארץ ישראל, אז אין חלק לעוה"ב. כל החלק לעוה"ב הוא רק אם שומרים על קדושת ארץ ישראל. אם רוצים ללמוד תורה ולקיים מצוות בארץ ישראל, אז א"י היא באמת מתנה טובה.

גם התורה היא מתנה טובה רק אם לומדים אותה ומשתדלים לקיים אותה. אחרת היא ח"ו קטרוג גדול עלינו, מדוע איננו מקיימים אותה. צריך לרצות ללמוד כמה שיותר, וכשצריך לנוח, המנוחה צריכה להיות לשם זה שיהיה לנו כח להמשיך וללמוד עוד! המנוחה האמיתית, הרי יעקב אבינו אומר מהי: "וַיֵּרָא מִנְחָה פִּי טוֹב וְנָתַתְּ הָאָרֶץ פִּי נְעֻמָּה - וַיֵּט שְׂכָמוֹ לְסִבְלָן וַיִּהְיֶה לְמַס עֶבֶד" (בראשית מט, טו). ומפרש רש"י, "וַיֵּט שְׂכָמוֹ לְסִבְלָן - עול תורה. וַיִּהְיֶה - לכל אחיו ישראל, לְמַס עֶבֶד - לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבודתו. יששכר מבין מהי המנוחה האמיתית. המנוחה האמיתית היא להיות למדן, להיות תלמיד חכם. אמנם גם תלמיד חכם מוכרח לנוח לפעמים, אבל לא בשביל לברוח מהתורה ח"ו, אלא להפך, בשביל שיוכל ללמוד הלאה. צריך לדעת שהמנוחה האמיתית היא קבלת עול תורה ועול מצוות. לשמוח בעול הזה! לשמוח שהיינו בהר סיני ושקבלנו את התורה. מי שרוצה את המנוחה האמיתית, נותן שכמו לסבול את עול התורה, לגדול בתורה ויראת שמים, ולהפיץ בעם ישראל תורה ויראת שמים.

שמחת חג השבועות

יחד עם זה, בחג השבועות, כפי שכבר הזכרנו, "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכס" (פסחים סח, ב). לגבי שאר ימים טובים נחלקו תנאים, האם אפשר לקיים את שמחת החג באופן של "כולו לה" בלי "לכס" [היינו, בלי אכילה ושתיה], או שחייב להיות דוקא "חציו לה" וחציו לכס". אבל בשבועות - הכל מודים שצריך גם "לכס". "מאי טעמא? - יום שניתנה בו תורה הוא⁷" (שם). ביום כזה, אי אפשר לשמוח בלא אכילה ושתיה. ושאלו על כך, שלכאורה היה צריך להיות להפך: ביום שניתנה בו תורה, היה צריך להוסיף בלימוד (כפי שנוהגים באמת ללמוד בליל שבועות⁸), ולא להוסיף בו חיוב אכילה שאינו קיים בשאר ימים טובים! התירוץ הוא, שאם היינו רק לומדים בשבועות, היינו באמת מראים בזה שאנו נכנעים לרצון ה' ומקיימים את התורה. ה' דרש שאלמד תורה, ובאמת אני יושב ולומד תורה. אבל לא זה מה שאנו רוצים להראות בחג השבועות. אנו רוצים להראות בחג השבועות, שאנו שמחים בתורה שקבלנו! אמנם התורה ניתנה לנו כעול על צוארנו (רש"י ר"ה כח, א), אבל זהו עול מתוק מדבש, שאנו שמחים בו, ולא עצובים בו, ח"ו. לכן "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכס", "שישמח בו במאכל ומשתה, להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו" (רש"י פסחים סח, ב), "ואינה עליו כעול על צווארו" (חידושי רבינו דוד שם)⁹. לכן אוכלים גם

האם מותר לרמות עורך דין שעורך חוזה למכירת דירה. למשל, סוכם עם עורך הדין, ששכר טרחתו יהיה אחוז מסויים מערך הדירה הנקנית (למשל: שני אחוזים), הדירה נקנתה במאה אלף דולר, אבל לעו"ד אני מצהיר שהדירה נקנתה רק בשמונים אלף דולר (ההפרש בסך עשרים אלף דולר, משולם מהקונה למוכר "מתחת השולחן", בלי חוזה). האם מותר לעשות כן? - בושה לספר, אבל כך נשאלתי כבר כמה פעמים.

ותמה אני: וכי מה ה"הוה אמינא" שיהיה מותר לעשות דבר כזה? וכי מפני שהוא עורך דין מותר לרמות אותו? הרי אפילו אם מדובר בעורך דין שאינו יהודי, הרי כבר פסק השלחן ערוך שגזל נכרי אסור! (שו"ע חו"מ סי' שנט"ס"א) וגם אם נאמר שמקרה זה הוא מהמקרים שבהם גזל נכרי מותר (שם סי' שמ"ח ס"ב ברמ"א), הרי כבר כתב הסמ"ג (ל"ח מצוה ב'): "ואני דרשתי לגלויות ישראל, כי המשקרים לגויים וגונבים להם, הם בכלל מחללי השם, שגורמים שיאמרו הגויים אין תורה לישראל". מטעם זה נקט הסמ"ג, שגם באופנים שבהם יש היתר ליטול ממונו של גוי, אין לעשות זאת. ואולם, אם עורך הדין הוא יהודי, הרי ודאי שיש כאן גזל גמור!]

מעלת ארץ ישראל - רק לשומרי התורה

אנו צריכים ללמוד מפרשה זו, לא להיות כתינוק הבורח מבית הספר, אלא לשאוף לכמה שיותר תורה, לכמה שיותר מצוות, לדעת את הדין, לא להמציא חומרות סתם, [גם משה לא המציא חומרות סתם, רק אמר מה שהקב"ה ציוה], אבל ללמוד את התורה, לרצות את התורה, שה"נעשה ונשמע" יהיה קבוע אצלנו, לא רק שיר לשבועות, אלא משהו שקבוע בלבנו. לרצות ולשאוף לכמה שיותר תורה ומצוות, וגם לשמוח שה' נתן לנו את ארץ ישראל. להרגיש את קדושת א"י, את המתנה הטובה של א"י, שניתנה לנו כדי לקיים בה את התורה והמצוות, כמו שאומר הפסוק: "וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גֹּיִם וַעֲמַל לְאֵמִים יִכְשֻׁוּ, בְּעִבּוֹר לְשִׁמְרוֹ חֲקִיו וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ" (תהלים קה, מה). זאת המטרה שלשמה הביא אותנו הקב"ה לארץ ישראל. מי שמחפש נוף יפה - יתכן שגם בשויעריה יש נוף יפה. אבל לא זו תכליתה של ארץ ישראל. תכליתה של א"י היא להיות כלי לעבודת ה'. טובה הארץ מאד מאד גם בגשמיות, אבל עיקר מעלתה הוא ברוחניות, להשיג על ידה חיי עוה"ב.

אמנם חז"ל אמרו, "כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא" (כתובות קיא, א), אבל כנראה שסתם ללכת בא"י זה לא מספיק. אחרת, איך אומרת המשנה (סנה' צ, א), שירבעם ואחאב אין להם חלק לעולם הבא? הרי הם גרו בארץ ישראל, וודאי הלכו בה ארבע אמות. על כרחך שהכונה היא, שצריך ללכת ארבע אמות בא"י מתוך הבנה מה היא א"י, ומה המטרה של ארץ

בימינו, להקריב את הקרבנות שצריך להקריב, ולקבל את התורה בשמחה ובלבב שלם.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

מאכלי חלב בשבועות (רמ"א או"ח סי' תצ"ד ס"ג), ובקצת מקומות נוהגים לאכול גם דבש (משנ"ב שם ס"ק י"ג), להראות שהתורה מתוקה וערבה עלינו כדבש.

אבל לא מספיק רק לאכול. צריך גם לחיות כך, ולהרגיש כך, שהתורה אכן ערבה עלינו כדבש. ולא רק בשבועות, אלא כל ימות השנה. לחיות מתוך אהבת תורה ויראת שמים, ובזכות זה נזכה לעלות אל הר פית ה' במהרה.

1. בגמרא אמרו, "פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניו מן ימות מלמעלה ומלמטה" (שבת קטו, ב). ולא פורש מה הן הסימניות. אלא שבחידושי הרשב"א (שם קג, א ד"ה משני סימניות) הביא בשם רב האי גאון, שהכונה היא לשתי נוני"ן הפוכים. וכן איתא בזוהר (ח"ג קנה, א), שצריך לעשות לפרשה זו ב' נוני"ן המנוזרין לאחורא. ובשו"ת מהרש"ל (סי' ע"ג) העלה, שאין לעשות נוני"ן לפני תחילת הפרשה ואחר סופה, כיון שכל אות מיותרת פוסלת הספר, אלא יהפוך ה' שבת"ב "ויהי בנסוע", והנ' שבת"ב "ויהי העם כמתאננים". אך בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק סי' ע"ד) השיג עלי, דודאי נ' המנוזרת אין תורת אות עליה, ואינה פוסלת הספר, ועל כן יש לעשות הנוני"ן כנהוג, אחת לפני הפרשה ואחת לאחריה.
2. כן פירש רש"י (שבת קטז, א ד"ה שאין זה מקומה). ועי' מה שכתב המהר"ל לבאר (ב"גור אריה" במדבר י, לה), למה המקום המתאים יותר לפרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵךְ" הוא בפרשת במדבר, ולא בפרשתנו. [ועכ"פ, יש אומרים שמקומה של פרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵךְ" היה צריך להיות בפרשתנו, אך במקום אחר - לאחר הפסוק "וַיִּנְסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ" וכו' (במדבר י, כא)].
3. ולרש"י (שבת קטז, א ד"ה מאחרי ה') יש שיטה אחרת בכל זה. [ולדעתו, הפורענות הראשונה - שסרו מאחרי ה' - היא מה שנכתב לאחר פרשת המתאננים: "וַיִּהְיֶה עֶסֶק בְּאֵזְרֵי הַתְּאֵזִי וְהָאֵזִי וְהָאֵזִי וְהָאֵזִי" (במדבר יא, ד). וכן היא גם שיטת רבינו בחיי (שם י, לג)]. והתוס' (שבת קטז, א ד"ה פורענות ראשונה) והרמב"ן (במדבר י, לה) הקשו על ביאור זה ודחוהו. ואכמ"ל. וכל האמור כאן למעלה הוא על פי שיטת התוס' והרמב"ן.
4. ולפי זה, הפורענות שהיתה כאן היא עצם החטא עצמו, שנסעו מהר סיני כתינוק הבורח מבית הספר, אע"פ שלא אירעו להם שום פורענות ועונש בגופם או בממונם (רמב"ן שם בסוף דבריו). [והטעם שהחטא עצמו נקרא 'פורענות', נראה שזהו מפני שהחטא גורם לריחוק מה', ואין לך פורענות גדולה מזה, שאדם נעשה רחוק מה']. ועוד פירש הרמב"ן, "ושמא אלמלא חטאם זה, היה מכניסם לארץ מיד". ולפירוש זה, הפורענות היא, שלא נכנסו לא"י מיד, ונתעכבו עוד במדבר. [אבל הגזרה שיצטרכו להיות ארבעים שנה במדבר נגזרה רק אח"כ, אחר חטא המרגלים].
5. ורבינו בחיי פירש: "ומה שהוצרכו לדרוש כן, לפי שהשיגו שלא נמצא בתורה אלא 'ה' האלקים': 'וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַר הָאֱלֹהִים' (שמות כד, יג), וכן: 'אֶל הַר הָאֱלֹהִים הִרְבָּה' (שם ג, א), וכן נמצא במסורת שאין בתורה אלא שנים: 'בְּהַר ה' יִרְאָה' (בראשית כב, יד), 'וַיִּנְסְעוּ מִהַר ה'". וכיון ששינה הלשון ואמר "מִהַר ה'", הוצרכו לדרוש שנסעו מאחרי ה'" (רבינו בחיי במדבר י, לג), [ודרשו "מִהַר" במובן של "מאחרי"].
6. יש שהסבירו על פי זה את דברי חז"ל, שאמרו: "וַיִּבֹא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּכַפְּדִים" (שמות יז, ח). מהו רפידים? - שָׁרְפוּ יְדֵיהֶם מדברי תורה (מכילתא שם). וקשה: היכן מצאנו שרפו ידיהם מדברי תורה? - התשובה היא, בזמן שהתלוננו על משה (כפי שמסופר לעיל שם, ב-ז). דבזמן הזה היו יכולים ללמוד תורה, ועל כן הרי זה נחשב להם שרפו ידיהם מדברי תורה (על פי שיחת הרב שליט"א לפרשת בלק תשס"ב).
- עוד הסבירו על פי זה את דברי התוס' (סנה' ז, א ד"ה אלא) שהקשו, דבגמ' בסנה' (שם) אמרו שתחילת דינו של אדם הוא על תלמוד תורה, ואילו במס' שבת (לא, א) משמע, שתחילת דינו של אדם הוא על משא ומתן באמונה, ורק אח"כ על תלמוד תורה. ותירצו התוס' (בתיורין שני), שאכן בתחילה נשאל האדם אם נשא ונתן באמונה; אבל לענין קבלת העונש - הרי הוא מקבל תחילה את עונשו על מה שלא עסק בתורה. עכ"ד. וצריך להבין: אם תחילת מתן העונש הוא על ביטול תורה, למה לא מקדימים לשאול אותו על ענין זה? וביארו בזה, שכדי לדון את האדם על ביטול תורה, יש לדעת תחילה כיצד עסק במשא ומתן. שאם עסק במשא ומתן באמונה, א"כ אין תביעה עליו, למה לא עסק באותו זמן בתורה. שהרי היה עסוק במשא ומתן לפרנסתו, וזהו היתר גמור, וגם מצוה. אבל עם עיסוקו של אדם במשא ומתן לא היה באמונה, הרי שאז אין כאן לא היתר ולא מצוה, אלא מעשה עבירה; וממילא, חוץ מן העבירות שעשה [ששיקר, והונה, וגזל וכו'], יש תביעה כלפיו, למה לא עסק באותו הזמן בתורה. ולכן מקדימים ושואלים את האדם אם עסק במו"מ באמונה, כדי לדעת כיצד לדונו בענין עסק התורה.
7. ובאמת בגמרא מבואר, שלא רק בשבועות מודים כולם שצריך שיהיה בו גם "לכס", אלא ארבעה ימים הם שהכל מודים שצריך שיהיה בהם גם "לכס": שבת, שבועות, ערב יום הכפורים ופורים. למה דווקא בארבעה זמנים אלה מודים כולם שצריך שיהיה בהם גם "לכס"? - על שבועות מפורש הטעם בגמרא, מפני ש"יום שניתנה בו תורה הוא". אבל למעשה, גם על שלשת הזמנים האחרים אפשר לומר כן: שבת - יום שניתנה בו תורה הוא; "דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל" (שבת פו, ב). ערב יום הכפורים - יום שניתנה בו תורה הוא, שניתנו בו (ביוה"כ) הלוחות האחרונים. וכן פורים - יום שניתנה בו תורה הוא; "קִיְמוּ וקבלו היהודים" - קִיְמוּ מה שקבלו כבר. כל ארבעת הזמנים המוזכרים בגמרא הם אפוא זמנים של מתן תורה, לכן ככולם הכל מודים דבעינן נמי "לכס" (שיחת הרב שליט"א לפרשת משפטים תשס"ו).
8. אלא שזהו מנהג בלבד, ולא חיוב.
9. ועי' רמב"ן על הפסוק שנאמר במתן תורה: "וַיִּחַזְּרוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיִּאֲכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ" (שמות כד, יא), שכתב: "וטעם וַיִּשְׁתּוּ, שעשו שמחה

יום טוב, כי כן חובה לשמוח בקבלת התורה", ע"ש.